

ΤΟΜΟΣ Α'.

ΤΕΥΧΟΣ Γ. & Δ.

ΘΡΑΚΙΚΑ

ΤΡΙΜΗΝΙΑΙΟΝ ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΟΝ ΣΥΓΓΡΑΜΜΑ

ΙΔΡΥΘΕΝ ΚΑΙ ΕΚΔΙΔΟΜΕΝΟΝ ΥΠΟ ΤΟΥ ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ
"ΘΡΑΚΙΚΟΥ ΚΕΝΤΡΟΥ,"

ΕΠΙΤΡΟΠΗ ΕΠΙ ΤΗΣ ΕΚΔΟΣΕΩΣ

ΧΡΗΣΤΟΣ ΤΣΟΥΝΤΑΣ

ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟΥ

ΑΡΙΣΤ. ΚΟΥΡΤΙΔΗΣ

ΠΑΙΔΑΓΩΓΟΣ ΚΑΙ ΛΟΓΟΤΕΧΝΗΣ

ΣΤΙΛΠ. ΚΥΡΙΑΚΙΔΗΣ

ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ ΠΑΝΕΠ. ΘΕΣ/ΝΙΚΗΣ

ΠΟΛΥΔ. ΠΑΠΑΧΡΙΣΤΟΔΟΥΛΟΥ

ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ ΚΑΙ ΛΟΓΟΤΕΧΝΗΣ

ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ ΤΗΣ ΣΥΝΤΑΞΕΩΣ ΤΟΥ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟΥ

ΑΘΗΝΑΙ

ΘΡΑΚΙΚΟΝ ΚΕΝΤΡΟΝ — ΜΕΓΑΡΟΝ ΤΟΥΡΙΣΤ — ΒΟΥΛΗΣ 18

1928

ΤΑ ΠΡΑΚΤΙΚΑ ΤΗΣ ΣΧΟΛΗΣ ΣΤΕΝΗΜΑΧΟΥ (1851 ΣΕΠΤΕΜΒΡΙΟΥ 1)

Ὁ καθηγητὴς τοῦ Πανεπιστημίου κ. Ἀνδρεάδης περιοδεύων πρὸ ἐτῶν εἰς τὴν Βουλγαρίαν ἐπεσκέφθη καὶ τὴν Στενήμαχον, ὅπου εἶδεν εἰς χεῖρας τοῦ Γ. Μουσαίου, φιλολόγου, πρῶτον καθηγητοῦ εἰς τὴν Ἀμφισσαν, τότε δὲ προξενικοῦ πράκτορος τῆς Ἑλλάδος εἰς τὴν πατρίδα του, δύο χειρόγραφα σημειώματα τοῦ καὶ εἰς τὴν Ἑλλάδα γνωστοῦ παιδαγωγοῦ Βλ. Σκορδέλη ἀναφερόμενα εἰς τὴν ἱστορίαν τῶν σχολείων Στενημάχου. Ὁ Σκορδέλης—Στενημαχίτης καὶ αὐτὸς—διετέλεσε, μετὰ τὴν ἀποφοίτησίν του ἀπὸ τὸ Πανεπιστήμιον Ἀθηνῶν, σχολάρχης εἰς τὸν Στενήμαχον ἐπὶ τινα χρόνον, ἀλλὰ τὰ σημειώματα ἔγραψεν, ὡς φαίνεται, πρὶν μεταβῆ εἰς τὰς Ἀθήνας, διότι εἰς τὸ ἐν ἀπ' αὐτὰ ἐπιγραφόμενον «Τὰ Πρακτικὰ τῆς Σχολῆς Στενημάχου, 1851, Σεπτεμβρίου 1η» ἐπρόσθεσε βραδύτερον, ἤτοι τὸ 1854, ὁ ἴδιος τὰ ἐξῆς: «ἀληθὴς μὲν κατὰ τὸ μᾶλλον καὶ ἦντον εἶναι ἢ ἐκθεσις αὐτῆ, πλὴν ὅζου σχολαστικότητος». Οὐχ ἦντον ὁ κ. Ἀνδρεάδης ἐκρίνε τὰ σημειώματα ἀξιανά διασωθῶν κ' ἐζήτησε ἀντίγραφα, πραγματικῶς δ' ἔστειλεν εἰς αὐτὸν ὁ Μουσαῖος τὸ 1910 ἀντίγραφον τῶν πρακτικῶν, τὸ ὁποῖον ἐσχάτως παρεχωρήθη εἰς τὸ Θερακικὸν Κέντρον. Τὸ ἄλλο χειρόγραφον ἐπεγράφετο, ὅπως ἀναφέρει ὁ Μουσαῖος εἰς τὴν πρὸς τὸν κ. Ἀνδρεάδην ἐπιστολὴν του «Βιβλίον περιέχον διάφορα ἀντίγραφα καὶ ἀφιερῶματα τῇ Ἑλλ. Σχολῇ Στενημάχου, τῇ 1ῃ Ἰανουαρίου 1849», τὶ δὲ ἀπέγινε μετὰ τὸν θάνατον τοῦ κατόχου του, δὲν γνωρίζομεν.

Τὸ σωθὲν σημείωμα ἀρχίζει μὲ μερικὰς γενικὰς, θρησκευτικοπολιτικὰς σκέψεις καὶ αὐτὰς κυρίως φαίνεται ὅτι εἶχεν ὅπ' ὄψιν του ὁ συγγραφεύς, ὅταν εἰς ὠριμωτέραν ἡλικίαν ἐχαρακτήριζε τὸ ἔργον του ὡς «σχολαστικότητος ὄζον». Αἱ πληροφορίες ὅμως, τὰς ὁποίας δίδει περὶ τῆς πρώτης ἰδρύσεως καὶ λειτουργίας τῶν σχολείων τοῦ Στενημάχου, ἐν παρόδῳ δὲ καὶ τῆς Φιλιππουπόλεως, ἔχουν εὐρύτερον ἱστορικὸν ἐνδιαφέρον μαστρουοῦν τὴν βαθμιαίαν ἀφύπνισιν τῶν ὑποδούλων ἑλληνικῶν κοινοτήτων καὶ τὰς δυσχερείας, τὰς ὁποίας συνήνησαν αὐταί, ὅταν ἐσκέφθησαν ἢ ἀνοίξουν δημόσια σχολεῖα,—δυσχερείας προερχομένας ἀπὸ τὴν ἔλλειψιν καταλλήλων διδασκάλων καὶ ἐπαρκῶν πόρων, ἀλλ' ἐπίσης καὶ ἀπὸ τὰς συνηθισμένας ἀντιζη-

λας καὶ μικροφλοτιμίας τῶν διευθυνόντων τὰς Κοινότητες· διότι ἀναμφιβόλως εἰς τὰς πλείστας ἐξ αὐτῶν τὰ πράγματα συνέβησαν ὅπως περίπου εἰς τὸν Στενημάχον. Συνάμα δὲ μαρτυροῦν αἱ πληροφοροίαι τοῦ Σχορδέλη καὶ τὴν σφαλερὰν ὁδόν, τὴν ὁποίαν ἐξ ἀρχῆς ἔλαβεν ἡ παιδείσους τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ μαθηταὶ μὴ γνωρίζοντες ἴσως μηδὲ καλὴν ἀνάγνωσιν εἰσήγοντο προῶτως εἰς τὰ μυστήρια τῆς ἀρχαίας ἑλληνικῆς γλώσσης ἀπὸ διδασκάλους ὁμοίως ἀκαταρίστους καὶ ἀπαρασκευούς. Διὰ τοὺς λόγους τούτους νομίζομεν ὅτι δὲν εἶναι ἄσκοπον νὰ δημοσιεύσωμεν ἐδῶ τὰ κυριώτερα μέρη τοῦ χειρογράφου.

«Πλησιέστατοι γείτονες τῶν Στενημαχιωτῶν, ὡς γνωστόν, οἱ Φιλιππουπολίται εἶνε. Οὗτος ἐμπορικὸς μᾶλλον λαὸς εἶνε ἢ φιλόμουσος. Εἰς τὴν Φιλιππούπολιν πρὸ ἑβδομήκοντα περίπου ἐτῶν (1780) ἐσυστήθη δημόσιον Ἑλληνικὸν Σχολεῖον, εἰς τὸ ὁποῖον μικρὰ ἑλληνικὰ μαθήματα παρεδίδοντο, μεγαλύτερα δὲ σπουδὴ καὶ ἐπιμέλεια προϋτίθετο περὶ τῆς ἀριθμητικῆς καὶ τῆς διπλογραφίας, ἀντικείμενα ἐμπορίας, καὶ ταῦτα ἀτελῆ καὶ ἀμέθοδα, ὡς ἕκαστος εἰκάζει συγκρίνων τὰς περιστάσεις ἐκεῖνας. Καὶ κατὰ τὴν πρῶτην περίοδον, διαρκέσασαν περίπου 35 ἔτη, οὐδεμίαν προφανῆς πρόοδος ἐδείχθη, ἀλλὰ στάσις καὶ ἀδιαφορία ἐπεκράτει καθ' ὅλον τοῦτο τὸ διάστημα, μετὰ παρέλευσιν δὲ περίπου 40 ἐτῶν (1820), ὁπότεν καὶ μετανάστευσις οἰκογενειῶν τινῶν εὐκαταστάτων ἔγεινεν ἐν τῇ Φιλιππουπόλει, τότε, διὰ τῆς ἐνεργείας μάλιστα καὶ συνδρομῆς τῶν ἀποικισάντων αὐτόθι, τὸ Σχολεῖον ἐπιδιωρθώθη καὶ μετερρυθμίσθη, καὶ ἔκτοτε ἄρχεται δευτέρα περίοδος, κατὰ τὴν ὁποίαν ἐβελτιώθη ἡ Σχολὴ καὶ ἔδειξε προόδους τινάς καὶ ἀπὸ τῶν πέριξ συνέρρεον σπουδασταί. Ὁ κύκλος τῶν μαθημάτων ἠὺξήθη, ὁ ἕηλος τῶν μαθητεούντων ἔξωπυροῦτο, καὶ ἡ φιλοτιμία καὶ προθυμία περὶ τὰ φῶτα τῶν ἐφόρων τῆς Σχολῆς καὶ τῶν λοιπῶν ἐβελτιοῦτο. Οἱ κατὰ ταύτην τὴν περίοδον μαθητεύσαντες ἐδείχθησαν ὅπως οὖν ἄνδρες προικισμένοι μὲ παιδείαν ἐκείνου τοῦ καιροῦ καὶ χρηστὰ ἤδη. Αὕτη ἡ τῶν μαθητῶν πρόοδος ὁμολογεῖ καὶ κηρύττει τὴν προθυμίαν τῶν ἐφόρων καὶ τῶν λοιπῶν Φιλιππουπολιτῶν· καὶ αὕτη ἡ περίοδος, ἡ διαρκέσασα 10 μόλις ἔτη, ὑπῆρξε, καθ' ἣν μετὰ πλειοτέρου ζήλου καὶ προθυμίας διετηρεῖτο ἡ πρόοδος τοῦ Σχολείου Φιλιππουπόλεως. Ἀλλὰ κρῖμα, ὅτι εὐθὺς μετὰ παρέλευσιν τῶν 10 ἐτῶν ἠλλαξαν πρόσωπα τὰ πράγματα· ἄλλα ὀλέθρια κακὰ εἰσῆχθησαν εἰς αὐτήν, μάλιστα δὲ ἡ ὀλεθριωτάτη πολυτέλεια, ἐξ αἰτίας τῆς ὁποίας παρημελήθη πάλιν τὸ Σχολεῖον καὶ εἰς διάστημα 5—6 ἐτῶν δὲν ἤκουετο πλέον, καὶ εἰς ἓνα καὶ εἰς ἕτερον μαθητεύσαντες διδάσκαλον, πάλιν κατὰ τὸν κοινὸν λόγον *διὰ τὸν κόσμον δὲν ἦσαν*. Μεταξὺ αὐτῶν τῶν ἐφόρων καὶ τῶν λοιπῶν τῆς πόλεως προϋχόντων δὲν

ἔγενετο πλέον οὐδείς λόγος περὶ παιδείας, οὔτε μεταξὺ τῶν μαθητῶν ¹⁾. Οἱ μαθηταὶ ἔγειναν ὁπαδοὶ ἀλλοτρίων φρονημάτων, καὶ ἐν βραχεῖ χρόνῳ γενικῇ διαφθορᾷ εἰσῆχθη εἰς τὴν Φιλιππούπολιν, κυριεύσασα τοὺς πλείστους, ἐὰν δὲ καὶ πολλοὶ ἐστάθισαν ἀκέραιοι τῆς κοινῆς διαφθορᾶς, ἐφαίνοντο ὅμως οὗτοι οἱ ὀλίγοι ἀδιαφοροῦντες.

Παρημελήθη λοιπὸν καὶ διελύθη ἡ πρὸ μικροῦ μεταρρυθμισθεῖσα πρόοδος τῆς Σχολῆς. Ἄρχεται δὲ ἐκ ταύτης τῆς καταστάσεως ἄλλη τρίτη περίοδος, περὶ τὰ τέλη τῆς ὁποίας (1848) ἤρχισε νὰ ἀνανεώνεται ὁ ζῆλος καὶ ἡ προσπάθεια τῶν Φιλιππουπολιτῶν. Τελευταῖον δέ, τὸ 1851, ὅπταν μάλιστα ἦλθεν ἐν αὐτῇ ὁ φιλόμουσος καὶ πάσης τιμῆς ἄξιος ἀνὴρ, κύριος Χρῦσανθος Ἀρχιερεὺς, καὶ τὸ παρθENAΓΩΓΕῖΟΝ ἔλαβε νέαν μόρφωσιν, διὰ τῆς ἐπιμελείας καὶ συνδρομῆς Αὐτοῦ καὶ τὸ Ἑλλ. Σχολεῖον μεταρρυθμίσιν. Ἀπὸ τὸ 1850 λοιπὸν εἰσάγεται εἰς τὴν Φιλιππούπολιν νέα πρόοδος, καὶ ἡ φιλοτιμία ἀναγεννᾶται εἰς τὰς καρδίας τῶν εὐ φρονούντων τοῦλάχιστον, οἵτινες μὲ ζῆλον προσπαθοῦσι νὰ εἰσάξωσι τὰς Μούσας.

Τοιαύτη ἦτο ἡ μέχρι τοῦδε κατάστασις τοῦ Ἑλλ. Σχολείου Φιλιππουπόλεως. Σημειωτέον δέ, ὅτι τακτικὸν ἀλληλοδιδασκτικὸν Σχολεῖον δὲν ἀπέκτησεν εἰσέτι ἡ Φιλιππούπολις ²⁾.

Πρὶν δ' ἔμβωμεν εἰς τὴν ἔκθεσιν τῶν πρακτικῶν τῆς Σχολῆς Στενημάχου, καλύτερον νὰ διαιρέσωμεν τὴν πραγματείαν ἅπασαν εἰς περιόδους. Διαιροῦνται δὲ τὰ πρακτικά τῆς Σχολῆς, συμπεριλαμβανομένων καὶ τινῶν προηγουμένων περιστάσεων, εἰς τρεῖς περιόδους.

Ἡ πρώτη περίοδος ἐκτείνεται ἀπὸ τῆς συγκινήσεως τῶν πατριωτῶν ἡμῶν πρὸς τὴν παιδείαν μέχρι τῆς ἰδρύσεως τοῦ Σχολείου, ἡγουν ἀπὸ τοῦ 1830 μέχρι τοῦ 1843· ἡ δευτέρα ἀπὸ τῆς ἰδρύσεως τοῦ Σχολείου μέχρι τῆς μεταρρυθμίσεως αὐτοῦ, ἡ ἀπὸ τοῦ 1843 μέχρι τοῦ 1848, καὶ ἡ τρίτη ἀπὸ τῆς μεταρρυθμίσεως τοῦ Σχολείου καὶ ἐφεξῆς, ἡ ἀπὸ τοῦ 1848 καὶ ἐφεξῆς.

ΠΕΡΙΟΔΟΣ Α'.

*Ἀπὸ τῆς συγκινήσεως τῶν πατριωτῶν ἡμῶν πρὸς τὴν παιδείαν
μέχρι τῆς ἰδρύσεως τοῦ Σχολείου, ἡγουν ἀπὸ τοῦ 1830—1843
13 ἔτη.*

Γνωστὸν εἶνε, ὅταν ἐν ἔθνος εἴτε μία κοινότης ἀνίσταται ἀπὸ βάρβαρον κατάστασιν, ἐξυπνᾷ ἀπὸ τὴν λήθαργον τῆς ὁμότητος καὶ προσπαθῆ

¹⁾ Ὑπερβολή.

²⁾ Ἄλλ' ἤδη 1857 ἀπεκτίσαστο χάρις τῇ φιλοδοξίᾳ τοῦ Κιουμοῦς Γκερδάνη λαμπρῶν.

ἡ ἀνοίξῃ τοὺς ὀφθαλμοὺς του, πόσοι ὀλίγοι γνωρίζουσι καὶ θέλουσι τὴν ἀνέγερσιν ταύτην τῆς Κοινότητός των· οἱ πλείονες βέβαια, βιώσαντες τὸν βίον αὐτῶν ἐν ἀμαθείᾳ καὶ ἀπάτῃ, φθονοῦσι καὶ κωλύουσι ὅλαις δυνάμεσι τὴν παιδείαν, τὸ φῶς.

Ἡ ἡμετέρα Κοινότης μόλις ἀπαλλαγείσα τῶν ἐξωτερικῶν ταραχῶν καὶ ἐχθρῶν συνεκινήθη εἰς ἀνακάλεσιν τῆς παιδείας. Ἀλλὰ ψεύδομαι λέγων Κοινότης· καθότι ὀλίγιστοι ἦσαν οἱ τοιαῦτα φρονήματα διατρέφοντες, οἱ πλείστοι αὐτῶν καταδιῶνται καὶ ἐχθροὶ αὐτῆς, φωτοσβέσται ἦσαν. Μῦλα ταῦτα οἱ ὑπὸ τοιοῦτου ζήλου καταφλεγόμενοι ἐφρόντισαν νὰ εἰσάξωσιν εἰς τὴν πατρίδα ἡμῶν διδάσκαλον, διατηροῦντες αὐτὸν ἐν οἴκῳ τινί, διὰ μερικῶν πληρωμῶν, ὅστις τὸ ἀναγινώσκειν καὶ γράφειν ἐπηγγέλλετο μετὰ μικρῶν τινων ἐπιστολογραφῶν. Οὗτος ἦτο Ἰωάννης τις, ὃ ὑπ' αὐτῶν Φούντας ἐπονομασθεῖς. Ἐὰν δὲ καὶ εἶχε μικράν τινα μάθησιν, δὲν ἠδυνήθη οὐδ' αὐτὴν νὰ δεῖξῃ διὰ τὴν ὀλιγοχρόνιον διαμονήν του.

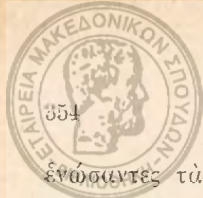
Ἄλλ' ὁ ζήλος τῶν πατριωτῶν ἠϋξανε καὶ ἐξωπτυροῦτο, καὶ ὁ ἀριθμὸς τῶν οὕτω φρονοῦντων ἐπολλαπλασιάζετο. Ὅθεν συσκέψεις καὶ συμβουλαὶ ἐγένοντο μετὰξὺ τούτου περὶ συστάσεως κοινοῦ χρηματικοῦ κεφαλαίου, δι' οὗ νὰ διατηρῶσι διδάσκαλον δίκην δημοτικοῦ. Τοῦ πρώτου δὲ γενομένου, ἐφρόντισαν ἔπειτα καὶ περὶ διδασκάλου, προσκαλοῦσι λοιπὸν τὸν κύριον Δημήτριον Καλαμβακίδην τὸν ἐκ Μελενίκου (1833), διδασκαλεύσαντα αὐτόθι δύο περίπου ἔτη, καθ' ἃ οἱ μὲν ἔφοροι προθυμίαν καὶ ζήλον ἔδειξαν, οἱ δὲ μαθηταὶ ἐπιμέλειαν. Κατὰ τοὺς καιροὺς τὰ πράγματα νὰ κρίνωμεν πρέπει, λέγει κοινὸν γνωμικόν.

Ὁ κύριος Καλαμβακίδης λοιπὸν κατὰ τὰς δυνάμεις αὐτοῦ καὶ γνώσεις σαφῶς παρέδιδε καὶ χρήσιμα κατὰ τὸν τόπον καὶ τὴν κατάστασιν τῶν κατοίκων μαθήματα. Παρέδιδε τὰ ἑξῆς. Κατήχησιν, Ἀριθμητικὴν, τὴν ὁποίαν ὁ ἴδιος συνέταξε, Γεωγραφίαν καὶ Ἐπιστολικούς τύπους, Ἑλληνικὸν μάθημα, Αἰσωπεῖους μύθους, Χρηστοθήθειαν, Ἐκλογὴν καὶ τὰ τοιαῦτα, μετὰ γραμματικῆς τῆς προγενεστέρας μεθόδου, ἴσως δὲ καὶ ἄλλα τινὰ εἰς ἄλλας τάξεις.

Μαθηταὶ οὐκ εὐκαταφρόνητοι τὸν ἀριθμὸν ἐμαθήτεον εἰς αὐτόν, ὅστις καὶ ὑπάλληλον εἶχε τὸν κύριον Ἰωάννην Δαλίδην, τὸν Ἀμπελακιώτην, καὶ ἐκ τῶν πέριξ δὲ συνέρρεον αὐτόθι μαθηταί.

Σημειωτέον δέ, ὅτι ὁ διδάσκαλος διετηρεῖτο διὰ τῶν συνεισφορῶν καὶ τῶν Στενημαχιωτῶν καὶ τῶν Ἀμπελινωτῶν, ὡς καὶ ἡ Ἐφορία αὐτὴ συνίστατο ἐξ ἀμφοτέρων τῶν μερῶν. Ἀλλ' ὁ διδάσκαλος κατόφκει εἰς τὸν Στενημάχον, παραδίδων εἰς οἶκόν τινα, τὸν παρὰ τῇ ἐκκλησίᾳ τοῦ ἁγίου Νικολάου.

Σοφώτατα δέ, κρίνω, ἔπραξαν οἱ Στενημαχιῶται καὶ Ἀμπελινωταὶ

ἔνωσαντες τὰς συνεισφορὰς αὐτῶν πρὸς διατήρησιν κοινοῦ διδασκαλίου διότι κατὰ τὰς περιστάσεις ἐκείνας, ὅποτε οἱ μὲν φίλοι τῆς παιδείας ὀλίγοιτο ἦσαν, ἄπειροι δὲ οἱ ἐχθροί, ἀπητεῖτο ἀναγκαιῶς ἡ ἔνωσις καὶ ἡ ὁμόνοια τῶν δύο Κοινοτήτων· διότι ἡ ἔνωσις αὕτη ἐγένετο ἀφορρῆ συνδέσεως εἰς στενωτέραν φιλίαν καὶ ὁμόνοιαν, ἐπιφέρουσα τὴν πρὸς ἀλλήλους ἐπικουρίαν· ἔπειτα δὲ ἠδύνατο νὰ ἐπιφέρῃ μεγάλα μέλλοντα ἀγαθὰ, εἰς ὅμως διετηρεῖτο ἡ ἐνότης αὕτη μὲ τὸν αὐτὸν ζῆλον. Διότι μέχρι μὲν τινος χρόνου ἠδύναντο νὰ διατηρῶσι τὸν διδάσκαλον εἰς ἰδιαιτερόν τινα οἶκον, καθὼς τοῦτο διετηρεῖτο κατ' ἀρχάς, εἶτα δὲ ἀυξήσαντες μετ' οὗ πολὺ τὸ κοινὸν χρηματικὸν κεφάλαιον καὶ τακτοποιήσαντες αὐτό, ἠδύναντο νὰ ἰδρῦσιν κοινὸν δημόσιον Σχολεῖον, ὅπου νὰ φοιτῶσιν ἕξ ἀμφοτέρων τῶν Κοινοτήτων σπουδασταί. Τοῦτο ὅμως τὸ εὖχῆς ἔργον μεγάλα εἶχεν ἀγαθὰ ἐσωτερικὰ καὶ ἐξωτερικά, τὸ ὅποια ἡ φήμη τῆς ἐνότητος καὶ ὁμονοίας διαθρυλλοῦσα εἰς τοὺς φίλομύους, ἤθελεν ἀφθόνως πανταχόθεν ἀποκτᾶ καὶ συλλέγει· διὰ ταῦτα λοιπὸν καὶ διὰ ἄλλα αἷτια ἦτο ἀναγκαία καὶ συμφέρουσα ἡ ἐνότης τῶν δύο Κοινοτήτων, τῆς ὁποίας τὸ θεμέλιον οἱ ὀρθοφρονούντες προγενέστεροι πατριῶται ἔθεσαν, ἀλλὰ κρῖμα ὅτι, ἀντὶ νὰ σεβασθῇ ὑπὸ τῶν μεταγενεστέρων καὶ νὰ διατηρηθῇ, διελύθη ἀπειροκόλως.

Μετὰ διετῆ διαμονὴν τοῦ ὁ Δ. Καλαμβακίδης ἀφίνει τὸν Στενημάχον, διότι τὴν πληρωμὴν τοῦ μισθοῦ αὐτοῦ δὲν ἐλάμβανε τακτικῶς καθότι τὸ κοινὸν χρηματικὸν κεφάλαιον δὲν ἦτο εἰσέτι τακτοποιημένον εἰς ἰδιαιτερόν ταμεῖον, ἀλλὰ συνίστατο εἰς περιοδικὰς συνεισφορὰς, διὰ τῶν ὁποίων ἐπληρῶντο ὁ διδάσκαλος· οὕτω λοιπὸν διὰ τοιαῦτα αἷτια αἱ Κοινότητες ἐστερήθησαν τὸν διδάσκαλόν των, καὶ τὸ μόλις τεθὲν καλὸν θεμέλιον διελύθη (1835).

Μετὰ ταῦτα ἠδιαφόρησαν καὶ καθόλου δὲν ἐφρόντισαν περὶ ἑτέρου διδασκαλίου καὶ ἡ ἀθλία νεολαία ματαίως κατεδαπάνη τὰς χρυσὰς αὐτῆς στιγμὰς. Τινὲς τῶν ἱερέων καὶ ἄλλοι ἐντόπιοι ἐπαγγελόμενοι τὸν διδάσκαλον, ἐδίδασκον τὴν ἀνάγνωσιν εἰς Ὀκτώηχον καὶ Ψαλτήριον καὶ τὸ σκαλώνειν (γράφειν).

Κοινὸς δὲ τὴν τῶν Στενημαχιωτῶν καὶ Ἀμπελινωτῶν Ἑλληνοδιδάσκαλος ἦτο ὁ Δαλίδης, ὅστις εἰς τὸν ἴδιόν του οἶκον ἐδίδασκε μὲ μνηναῖον μισθὸν τῶν φοιτητῶν, καὶ ἐκ τῶν δύο Κοινοτήτων συνέρρεον ἔχει.

Ἄλλ' ὅσα καὶ ἂν εἴπωμεν πλείοτερα περὶ τῶν κατὰ ταύτην τὴν περίοδον, τοῦτο πάλιν ἐξάγεται, ὅτι εἰς τὴν βαθυτάτην ὁμίχλην καὶ σκότος ἐβάδιζον οἱ τε διδάσκαλοι, οἱ τε μαθηταί, οἱ τε ἔφοροι, ἅπαντες, ἐκτὸς ὀλίγων τινῶν, μέχρι τοῦ 1844, ὅποτε ἐτακτοποιήθησαν τὰ πράγματα ὁπωσοῦν καὶ τὸ Σχολεῖον ἰδρῦθη.

Μετὰ ταῦτα ἀπὸ τῆς ἀφίξεως ἔτι τοῦ πρώτου διδασκάλου, τοῦ Καλαμπακίδου, (1835) οἱ φρονιμώτεροι καὶ φιλόμοιροι τῶν Στενημαχιωτῶν καὶ Ἀμπελινωτῶν δὲν ἔπαιψαν ποιούμενοι λόγον περὶ ἀνεγέρσεως κοινοῦ Σχολείου μεταξὺ τῶν δύο κοινοτήτων καὶ παρακινοῦντες τὸ Κοινὸν πρὸς τοῦτον τὸν ἱερὸν σκοπὸν. Πρωτίστη δὲ φροντίς καὶ προσπάθεια ἦτο αὕτη, τὸ νὰ συνδέσῃσι δηλ. τὰς δύο Κοινότητες εἰς στενὴν ὁμόνοιαν, ὥστε νὰ ἀναγεῖρωσι κοινὸν Σχολεῖον.

Ἄρῳ δὲ οἱ πλειότεροι ὁμοφώνησαν καὶ ἐπέισθησαν εἰς τοῦτον τὸν σκοπὸν, ἤδη ἐπρόκειτο λόγος περὶ εὐρέσεως καταλλήλου τοποθεσίας. Ἐπρόκειναν δὲ τὴν παρὰ τὴν δεξιὰν ὄχθην τοῦ ποταμοῦ θέσιν, πρὸς τὸ μέρος δηλ. τοῦ Ἀμπελίνου, θέσιν μεταξὺ δύο ποταμίσκων, ὅπου τώρα βλέπεις τοῦ Χ. Κωνσταντίνου τὸ κατάστημα.

Ἐπειδὴ ὅμως ζητήσαντες τὴν συμβουλήν τινων ἔλαβον ἀπόκρισιν, ὅτι ὁ φλοῖσθος τοῦ ποταμοῦ θέλει προξενεῖ θόρυβον καὶ ταραχὴν, τούτου ἕνεκα ἀφέθησαν τοῦ σκοποῦ· μάλιστα δὲ δι' ἄλλας οὐσιωδεστέρας αἰτίας (διότι οἱ Στενημαχιῶται δὲν ἠθελον νὰ πέμπωσι τὰ τέκνα των εἰς Σχολεῖον πέραν τοῦ ποταμοῦ πρὸς τὸ μέρος τοῦ Ἀμπελίνου) ἄλλως ἢ θέσις ἦτο καταλληλοτάτη, ὥστε αἱ αἰτίαι ἦσαν παράλογοι καὶ πεισματώδεις¹⁾.

Καὶ λοιπὸν πλέον ἄλλο δὲν ἔμεινεν εἰμὴ ἡ διάλυσις μὲν τοῦ πρώτου σχεδίου, σύστασις δὲ ἰδίων Σχολείων εἰς ἐκάστην τῶν δύο Κοινοτήτων ἢ ἀπόφασις αὕτη ὑπὸ τοῦ κοινοῦ ἐπεκυρώθη, τὸ ὅποιον κἂν ἐνέδιδεν εἰς τὸ πρῶτον ζήτημα, ἐπρωτίμα ὅμως τὸ δεύτερον ἔστω. Ἐχωρίσθησαν λοιπὸν οἱ Στενημαχιῶται τῶν Ἀμπελινωτῶν (1838) καὶ ἕκτοτε πλέον ἐκάστη ἔπραττεν ἰδίως.

Ἐνῷ οἱ Στενημαχιῶται, ἀποτυχόντες τοῦ πρώτου σκοποῦ καὶ χωρισθέντες τῶν Ἀμπελινωτῶν, συνεσκέποντο, τὸ 1843 κατὰ τὸν Αὐγουστιον ἐκορήννυται πυρκαϊὰ πρὸς τὸ κεντρικὸν μέρος τῆς κωμοπόλεως παρὰ τῇ ἐκκλησίᾳ τῆς ἁγίας Μαρίνας ἀνατολικῶς, καταναλώσασα πέντε περιπτου οἰκίας. Ἰδοὺ καιρός, ἰδοὺ θέσις. Παρὰ τοῖς καταναλωθεῖσιν οἴκοις ἦτο κενὴ τις θέσις, ἐνδιαίτημα τέως τῶν χοίρων, ἢ θέσις αὕτη κατάλληλος μὲν, ἀλλὰ στενὴ. Ὅθεν ἀγοραῖζουσι καὶ δύο οἴκους τῶν καταναλωθέντων, τὴν

¹⁾ Ὁ ποταμὸς, ὁ προορηθεὶς διέρχεται διὰ τοῦ Στενημάχου καὶ Ἀμπελίνου, χωρίζων τὰς δύο κωμοπόλεις καὶ εἰσβάλλει εἰς τὸν Ἐβρον. Ὄνομα μὲν ἀρχαῖον ἢ μεταγενέστερον δὲν ἠδυνήθημεν νὰ εὕρωμεν καὶ πιθανόν, ὅτι καθόλου δὲν ὑπάρχει διὰ τὴν ἀσημότητά αὐτοῦ καὶ διότι δὲν ἔχει ἰδιάζουσαν τινὰ ἰδιότητα ἢ ἕτερόν τι διακριτικόν, ἀλλὰ φοβούμενοι μὴ ἀποδοθῇ ποτε βάρβαρόν τι ὄνομα εἰς αὐτόν, ἄς ὀνομαθεύσωμεν ἡμεῖς, καὶ ἀφιερώνοντες αὐτόν εἰς τὴν θεὰν τοῦ Κλέους Κλειῶ. ὀνομάσωμεν αὐτὸν Κλειοπότημον, δι' οὗ εἰδῆ ποτε ἢ κωμοπόλις μας περιβληθῆ ἢ κλέος καὶ τιμὴν ἐνεργοῦντος διαφόρου μηχανάς.

μεν οὐτικῶς τῆς κενῆς θέσεως, τὴν δ' ἀρχικῶς, καὶ περὶ τὸν Μάρτιον τοῦ 1844 ἤρξατο ἡ οἰκοδομὴ τοῦ Σχολείου.

Μόλις οἱ Στενημαχιῶται ἔθεσαν τὰ θεμέλια τῶν τοίχων μετὰ χαρᾶς ἀγγέλλουσιν εἰς τὸν ἐν Κισσινθίῳ φιλομαθῆ καὶ φιλογενῆ πατριώτην αὐτῶν κύριον Ἀπόστολον Μεζεβίρην, ὅτι συσταίνουσι δημόσιον παιδευτήριον κ.τ.λ. Ὁ δὲ καλὸς πατριώτης αὐτῶν ἅμα ἔλαβε τοιαύτην χαροποιὰν καὶ ποθητὴν εἶδησιν συνοδεύει τὴν πρὸς αὐτοὺς γλυκυτάτην του ἀπάντησιν μετὰ νοουθεσιῶν καὶ πατρικῶν παραινέσεων, μάλιστα δὲ μετὰ τοῦ συντελεστικωτάτου μέσου, μετὰ χρημάτων δέκα χιλιάδων γροσίων. Οὕτως ἄρα ἔθεσε τὸ θεμέλιον τοῦ Σχολείου ὁ Ἀπ. Μεζεβίρης, καὶ θεμέλιον ἀγαθοῦ παραδείγματος, τὸ ὁποῖον καὶ ἄλλοι μετὰ ζήλου καὶ φιλοτιμίας ἠκολούθησαν. Ἡ οἰκοδομὴ ἐξακολουθεῖται καὶ περαιοῦται περὶ τὸν Αὐγούστον τοῦ αὐτοῦ ἔτους.

ΠΕΡΙΟΔΟΣ Β΄.

*Ἀπὸ τῆς ἰδρύσεως τοῦ Σχολείου μέχρι τῆς μεταρρυθμίσεως αὐτοῦ
ἢ ἀπὸ 1843 μέχρι τοῦ 1848 ἔτη 5.*

Ἀμέσως μετὰ τὴν περαΐωσιν τοῦ Σχολείου εἰσήχθη πρὸς καιρὸν ἐπιτόπιός τις διδάσκαλος, μέχρις οὗ φθάσῃ ὁ προμηθευθεὶς ἀλληλοδιδάκτης. Τὸν Ὀκτώβριον δὲ τοῦ 1844 ἔφθασεν ὁ ἀλληλοδιδάσκαλος κ. Θεόδωρος Στανίδης ὁ Σωζοπολίτης. Ὁ θάλαμος τῆς παραδόσεως δὲν ἤρσεν αὐτῷ. διότι ἦτο ὡς κοινὸν δῶμα ἔχον μίαν μόνον διδασκαλικὴν ἔδραν, χωρὶς θρανίων, καὶ εὐθὺς διέταξε νὰ κατασκευασθῇ ἡ διδασκαλικὴ αἴθουσα, ὡς αὐτὸς ἤθελε. Μετὰ δὲ τοῦτο ἔκαμεν ἕναρξιν τῆς παραδόσεώς του. Πλήθος μαθητῶν συνέρρευσε, οὗτος δὲ διήρσεν ὅλους αὐτοὺς εἰς ἑννέα κλάσεις.

Ὁ κ. Θ. Στανίδης ἐπηγγέλλετο νὰ διδάξῃ τοὺς μαθητὰς καθαρὰν ἀνάγνωσιν, καλλιγραφίαν καὶ ἄλλα τινὰ συμπληρωματικὰ μαθήματα· οἷον γεωγραφίαν, κατήχησιν καὶ ἀρχὰς γραμματικῆς καὶ ταῦτα παρέδιδεν ὡς ἑξῆς.

Εἶπομεν ὅτι εἶχε διαίρεσει τοὺς μαθητὰς του εἰς 9 κλάσεις, ἐκ τούτων εἰς μὲν τὰς ὀκτῶ ἔδωκε τύπους ἰδιοχειροῦ του καλλιγραφίας, ἀναλόγους εἰς τὰς διαφόρους κλάσεις, καὶ κατὰ τούτους οἱ μαθηταὶ ἐγυμνάζοντο εἰς τὸ καλλιγραφεῖν πρῶτον μὲν εἰς πλάκας, ἔπειτα δὲ εἰς χαρτί· ἡ δὲ α΄ κλάσις, ἦτοι ἡ κατωτάτη ἐγυμνάζετο περὶ τὴν γραφὴν εἰς τὴν ἄμμον. Ἐγραφον δὲ τὸ πρῶν μέχρις ὠρισμένης ὥρας, καὶ τὸ ἀπόγευμα πάλιν ἀμέσως ἐνησχολοῦντο περὶ τὴν γραφὴν, ὀλίγον δὲ πρὸ τῆς παύσεως παρετήρει ἐκάστου τὸ γράμμα, καὶ κατὰ τὴν ἀξίαν αὐτοῦ ἀπέδιδεν εἰς ἕκαστον τὴν ἀνάλογον τιμὴν ἢ κατηγορίαν. Εἰς δὲ τὴν ἀνάγνωσιν ἐνησχολοῦντο τὸ πρῶν μετὰ τὴν γραφὴν καὶ τὸ ἀπόγευμα παρομοίως, εἰς πίνια

καὶ ἰστάμενοι εἰς ἡμικύκλια, εἰς ἕκαστον δὲ ἡμικύκλιον ἦτο διωρισμένος εἰς διερχομῆνός, ἔργον ἔχων νὰ ἐπιτηρῇ τὴν εὐταξίαν τῶν ὑπαλλήλων του καὶ νὰ παρατηρῇ αὐτοὺς εἰς τὴν ἐπιμέλειαν τῆς ἀναγνώσεως λέγων τὸ ὀκατόπιν (δηλ. νὰ λέγη), διώριζε καθ' ἑβδομάδα καὶ κοινὸν εὐταξίαν ἔργον ἔχοντα νὰ σημειώωη τοὺς εὐτάκτους καὶ ἀτάκτους.

Χρῆ τῷ διδασκάλου, εἰς τὰ ὅποια αὐτὸς μόνος του ἦτο ἐπιβεβλημένος κατὰ τὴν μέθοδόν του, εἶνε τὰ ἑξῆς.

Πρῶτον χρέος εἶχεν ὁ κ. Στανίδης τὸ νὰ διαμοιράζῃ κατὰ πᾶσαν πρωίαν εἰς ἕκαστον μαθητὴν γραφίδα, ἐκ τῶν ὁποίων αὐτὸς ἔκαμνε πρὸς τοῦτο τὸ τέλος, νὰ περᾶσῃ ἅπαξ τὰς κλάσεις διὰ νὰ ἔξετάσῃ τὰ γραψίματα τῶν μαθητῶν, καὶ εἰς τὴν ἀνάγνωσιν παρομοίως νὰ διέλθῃ ὅλα τὰ ἡμικύκλια διὰ νὰ ἀλλάξῃ τὸ μάθημα εἰς τοὺς μαθητάς, καὶ τὸ ἀπόγευμα ταῦτά. Νὰ γράφῃ καλλιγραφίας, νὰ τὺς διανέμῃ τὸ πρωί, τὸ δὲ ἑσπέρας: νὰ τὰς συνάγῃ, ν' ἀναγνώσκῃ κατὰ πᾶσαν ἑσπέραν τὸν κατάλογον τῶν μαθητῶν κ.τ.λ.

Αὕτῃ ἦτο ἡ μέθοδος τοῦ διδασκάλου καὶ εἰς τὴν παράδοσιν εἰς ταῦτα τὰ καθέκαστα καθυπεβάλλετο: διὰ ταύτης αὐτοῦ τῆς μεθόδου ἐγύμνασε τοὺς μαθητάς εἰς τὴν καθαρὰν ἀνάγνωσιν ὅσον τὸ δυνατόν τάχιστα, μάλιστα δὲ εἰς τὴν καλλιγραφίαν καὶ εἰς ἄλλα τινά, ὡς ἐρρέθη: ἀλλὰ τελευταῖον ὁ φίλος μεγαλανυχίσας ἴσως διὰ τὴν δευχθεῖσαν ἐκείνην παραμικρὰν πρόοδον, καὶ νομίσας ὅτι αὕτη ἴσκει εἰς τὸ νὰ καλύψῃ πάντα τὰ ἄλλα, ὅσα ἠθέλεν εἰς τὸ ἑξῆς πράξει, παρημέλησε τὸ ἔργον του καὶ κατ' ὀλίγον παρήλλαξε σχεδὸν τὴν μέθοδον, ἀφοῦ καὶ τὸν τρόπον τοῦ βίου: διὰ ταῦτα οἱ Στενημαχιῶται, μετὰ διαιτητῆ διαμονὴν του ἔδωκαν φρόνιμον αἰτίαν ν' ἀποσυρθῇ.

Μετὰ τοῦτο οἱ ἔφοροι προνοοῦντες πάντοτε ὑπὲρ τοῦ Σχολείου ἀντικατέστησαν ἕτερόν τινα διδάσκαλον, καὶ τῶν ἑλλ. μαθημάτων δῆθεν μέτοχον: οὗτος δὲ ὁ καὶ τῆς Ἑλληνικῆς σπουδῆς κάτοχος ἦτο Ἐπίσκοπος τις, περὶ τῶν γνώσεων καὶ μεθόδου τοῦ ὁποίου οὐδεμίαν περιγραφὴν δὲν ἔχομεν νὰ κάμωμεν, διότι ἅμα ἦλθεν, ἐπειδὴ δοκιμασθεὶς εὐρέθη ἄμοιρος καὶ τῶν δύο μεθόδων, τῆς ἀλληλοδιδασκατικῆς καὶ τῆς ἑλληνικῆς, τῷ ἐδόθη δρόμος. Τινὲς τῶν ἐφόρων μας εὐθὺς ἀντεισηῖσαν ἄλλον τινά, Ἰωάννην Ζαχαριώτην, ὅστις ὑπέσχετο νὰ διδάξῃ τοὺς παῖδας τῶν Στενημαχιωτῶν ἑλληνικὰ καὶ ἀλληλοδιδασκατικὰ: πλὴν κρῖμα, διότι ὁ ἄθλιος ἐφάνη ἀμφοτέρων πτωχός: δυστυχία!

Ἐπειδὴ δὲ τινες μὲν τῶν πολιτῶν ἠθέλον τὸν ἀνθρωπον τοῦτον δι' ἰδιοτροπίαν, ἄλλοι δὲ οὐ, οἱ φρονιμότεροι τῶν ἐφόρων, οἱ φαινόμενοι τρόπον τινὰ οὐδέτεροι τῆς ὑποθέσεως, συνεβίβασαν ἀμφοτέρω τὰ κόμματα, καὶ χάριν μὲν τοῦ ἑνὸς ἐτήρησαν τὸν ὑπ' αὐτῶν εὐνοούμενον, χάριν δὲ

τοῦ ἑτέρου ἐπανέφερον τὸν πρόην Θεόδωρον διὰ τὴν ἀλληλοδιδασκτικὴν καὶ οὕτω λοιπὸν εἰς τὸ σχολεῖόν μας ἐπρυτάνευσεν δύο διδάσκαλοι. Παρέδιδε δὲ ὁ ἑλληνοδιδάσκαλος τὰ ἑξῆς: Ἑλλ. μάθημα, Λισώπειους μύθους, Σχολαστικούς, Χρυσολογῶν, καὶ τινὰ ἄλλα, τοὺς τύπους μόνον τῶν ὀνομάτων καὶ τῶν ὀημάτων ἐκ τῆς γραμματικῆς τοῦ Βάμβα, καὶ τὰ ἀπλᾶ τῆς ἀριθμητικῆς πάθη· ἡ δὲ παράδοσις τοῦ ἑλληνικοῦ μαθήματος ὑφίστατο εἰς τὴν κατὰ λέξιν ἐξήγησιν τοῦ κειμένου καὶ εἰς τὴν μηχανικὴν τεχνολογίαν.

Ἐπειδὴ δέ, στοχάζομαι, ὅταν θεατροῦζονται καὶ δημοσιεύονται αἱ καταχρήσεις, ἐλαττώνονται καὶ εἰς τοὺς μεταγενεστέρους μένουσιν παραδείγματα, ὅποιον ὁ μέθυρος εἰς τὰς ψυχὰς τῶν ἀγνῶν παίδων γίνεται, καθὼς καὶ τὰ κατὰ κοινοποιούμενα αὐξάνουσι, διὰ τοῦτο μετ' ἐλκρινείας ὁμολογῶ, ὅτι κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην ἐπεπόλαξεν εἰς τὸ σχολεῖόν μας ἡ ἀπειροκαλία, αὐθαδέια, ἀμέλεια, ἀπειθεια, νέφος πυκνότατον ἀναλγησίας ἐκάλυπτε τῆς ἀθλίας νεολαίας τὰ πνεύματα, φιλοτιμία, ἐπιμέλεια, ζῆλος μακρὸν τοῦ Σχολείου. Ναὶ διότι οἱ ὀδηγοὶ τῆς ἀπαλῆς καὶ πρὸς τὴν κακίαν δξυρρόπου νεολαίας ἦσαν ἄνθρωποι ἄνευ. καὶ Τὸ ὄνομα καὶ ἡ πρᾶξις τῆς φιλοτιμίας καὶ ζήλου ἐξέλιπε· διότι οὐδὲ εἰς ἐκείνους, οἵτινες τοιοῦτον ἱερὸν βᾶρος ἀνεδέχθησαν, τὸ νὰ ἐγχαράξωσι τὴν φιλοτιμίαν, δὲν ὑπῆρχε! κ.τ.λ.

Σὺ, ἀναγνώστᾳ μου, μὴ με κατακρίνης ὡς κατήγορον, ἀλλὰ διερευνήσον μόνος σου τὰ πρῶτιστα αἷτια τῆς τοιαύτης διαφθορᾶς κατὰ τὰς ἀρχὰς τῶν μικρῶν μας προλεγομένων, ἵνα μὴ φανῶ ἐγὼ παρ' ἐλπίδα φιλοκατήγορος, διότι τί ποιητέον; ποία ψυχὴ, ἀκούουσα ἀπὸ ὑποσχόμενον Ἑλληνικὰ νὰ διδάξῃ, βουλγαρισμούς, λέξεις, λέγω, καὶ φρονήματα, καὶ ἄλλα, δύναται νὰ ὑποφέρῃ.

Τελευταῖον δὲ εἰς τὴν προθεσίαν τοῦ ἑλληνικοῦ μας διδάκτορος, ἐπειδὴ ὑπερίσχυσε τὸ ἐναντίον αὐτοῦ κόμμα, βοηθούμενον ὑπ' αὐτῶν τῶν πραγμάτων, αἰσχροῶς καὶ διὰ ἑξ ἀμάξης κατηγοριῶν ἀποσύρεται, ὁμιλῶ εἰλικρινῶς.

Ὁ τέως μερικοδιδάσκαλος εἰς Ἀμπέλινον Ἰωάννης Δαλίδης ἀντείσάζεται τῶρα εἰς τὸ Σχολεῖον Στενημάχου, διὰ νὰ διδάξῃ τὰ ἑλληνικὰ μόνον, καὶ ἐπὶ σκοπῷ βελτιώσεως τοῦ Σχολείου, ἀπὸ τοῦ προκατόχου του παραδεχθεὶς τρεῖς κλάσεις παραδιδόμενας Ἑλληνικὸν μάθημα, ἐξ ὧν ἡ μὲν ἀνωτάτη συγκεκριμένη ἀπὸ δύο μαθητὰς παρεδίδοτο Ἑλληνικὸν μάθημα μόνον τὸν Ὀλυμπιακὸν τοῦ Δημοσθένους, ἀναλυόμενον ἤδη κατὰ τινὰς συντακτικοὺς κανόνας, ἕτερον δὲ μηδὲν· διότι, ἀφοῦ ἐπεραίωσε τὴν ἀριθμητικὴν ἥτις ἐθεωρεῖτο τὸ μόνον συμπληρωματικόν, τρόπον τινά, τὸ μάθημα, κατ' ἐκείνον, τῆς σπουδῆς τῶν Ἑλληνικῶν μαθημάτων, δὲν τοῦ

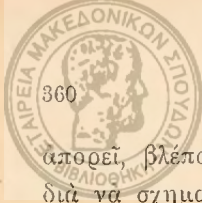
ἔμεινε πλέον ἕτερον, εἰμὴ δι' ὀλίγον ἔτι τὸ Ἑλληνικὸν μάθημα μέχρι τῆς περαιώσεως τοῦ συντακτικοῦ καὶ μετὰ ταῦτα ὁ μαθητὴς παρεδίδοτο ἑλλ. μάθημα τὸν Λουκιανόν, τὴν ἀριθμητικὴν καὶ τὴν γραμματικὴν, μετὰ ἕν ἔτος εἰσῆχθη καὶ αὕτη εἰς τὴν μύησιν τῆς συντάξεως. Καὶ τελευταῖον ἡ κατωτάτη τοὺς Λισσπειοὺς μύθους, τοὺς Σχολαστικοὺς καὶ τινὰ ἄλλα, γραμματικὴν, καὶ αὕτη ἦτο τοῦ Κομητᾶ ὑποχρεωμένοι ἦσαν οἱ μαθηταὶ νὰ ἐκσθηθῶσι καὶ μάλιστα ταῖς ἰδίαις τοῦ κειμένου λέξεσιν. Ἄνὰ πᾶσαν δὲ Πέμπτην τὸ ἀπόγευμα ἐξηκολούθει κατὰ συνέχειαν τοῦ παραδεδομένου καὶ μεμαθημένου μέρους νὰ τὴν ἐξηγῇ, χωρὶς οἱ μαθηταὶ νὰ εἶνε καθυποβελημένοι εἰς ὑποχρέωσιν τοῦ ν' ἀποκρίνωνται εἰς τὸ ἐξηγηθὲν μάθημα, ἀλλ' οὔτε προσέτι νὰ τὸ ἐπιμελετῶσι. Μετὰ ἕνα περίου ἐνιαυτόν, διότι ὁ Δαλίδης δύο σχεδὸν ἔτη διέτριψεν εἰς τὸ Σχολεῖόν μας, ἡ μὲν ἀνωτάτη κλάσις ἔπαυσεν, ἡ δὲ μεσαία συνεχωνεῖσθαι εἰς τὴν κατωτέραν, καὶ οὕτως ἀντὶ τριῶν μία μόνη κλάσις ἔμεινε διδασκομένη τὰ Ἑλληνικά.

Προσοχῆς δὲ καὶ σημειώσεως ἄξιον εἶνε, ὅτι οὐδεὶς τῶν προμνησθέντων ἑλληνικῶν καὶ ἀλληλοδιδασκάλων ἐφιλοτιμήθη νὰ δεῖξῃ παραμικρὰν γενικὴν ἐξέτασιν τῶν μαθητῶν, ἢ καὶ μερικὴν, ὥστε οὕτω καὶ τῶν πολιτῶν τὸν ζῆλον νὰ ἐξάψωσι καὶ τὴν ἄπειρον νεολαίαν εἰς ἐλαχίστην τοῦλάχιστον φιλοτιμίαν καὶ ἀμύλλαν νὰ ἐμβάλωσι καὶ νὰ ἐπιδειχθῇ μικρὸς τις σπινθὴρ προόδου· τοῦτο βέβαια ἦτο ἀναγκαῖον ὅσον καὶ ὠφέλιμον εἰς τὴν Κοινότητα τοῦ Στενημάχου.

Οἱ ἔφοροι τοῦ Σχολείου σχηματιζόμενοι μὲ ὁπωσοῦν σπουδαίους καὶ εἰδήμονας ἐγίνοντο ὁσημέραι πολυπειρότεροι, ὁ ζῆλος καὶ ἡ φιλοτιμία τῶν φρονιμωτέρων ἠΐξανεν, ὁ πρὸς τὴν παιδείαν ἔρως κατέφλεγε τὰς καρδίας των, καὶ τούτου ἕνεκα πολλὰκις ἐπρότειναν εἰς τοὺς διδασκάλους τούτους, ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ δὲ εἰς τὸν τελευταῖον περὶ ἐξετάσεως, ἀλλ' ἡ πρότασις των ἀπέβαινεν ἄπρακτος· διότι οἱ λογιώτατοί μας κοιμώμενοι Ἐνδυμίωνος ὕπνον, ἐνόμιζον ὅτι ἔζων κατὰ τὸν μεσαιῶνα. Οἱ ἔφοροί μας ὅμως, ἔχοντες πρὸ ὀφθαλμῶν, ὅτι τὸ Σχολεῖον ἐκτίσθη διὰ πρόοδον τῆς Κοινότητος καὶ βελτίωσιν, διὰ τὴν ἠθικὴν μεταμόρφωσιν τῆς νεολαίας, καὶ διὰ προαγωγὴν, ὅχι στάσιν, καὶ τὸ χεῖρον, ὀπισθοπόρησιν· ἀφ' ἑτέρου ὅμως οὐδὲν τούτων βλέποντες ἐνεργούμενον καὶ προαγόμενον, ἐζήτουν πάντοτε μετὰ ζήλου διδάσκαλον δυνάμενον καὶ θέλοντα νὰ ἐνεργῇ τὸν ἱερόν αὐτῶν σκοπόν, τὴν πρόοδον.

Παρατήρησις. Τὸ Σχολεῖόν μας κατ' ἀρχὰς ὑπῆρξεν ἀλληλοδιδασκαλεῖον, ἐξέτασις οὔτε μερικὴ οὔτε γενικὴ ἔγινε ποσῶς, εὐθὺς μᾶς ἐπαρουσιάσθη καὶ Ἑλληνοδιδάσκαλος, καθὼς εἶδομεν, καὶ κλάσεις τινὲς Ἑλληνικὰ παραδιδόμεναι, αἵτινες τρεῖς οὔσαι μία κατήντησαν ἐπὶ τέλους.

Ἐπὶ τῆς παρατηρήσεως τῆς ἀπλῆς ταύτης ἐκθέσεως καθεὶς βέβαια

ἀπορεῖ, βλέπων ὅλα ἀσυνάρτητα καὶ ἄπαντα διότι ἀπὸ ἀλληλοδιδασκτικοῦ δια νὰ σχηματισθῆ καὶ Ἑλληνικὸν Σχολεῖον, πρέπει διὰ μερικῆς ἢ γενικῆς ἐξετάσεως νὰ προβιβασθῶσι μαθηταὶ ἐγκρατεῖς καθαρᾶς ἀναγνώσεως καὶ καλλιγραφίας, νὰ χωρισθῶσιν ἀπὸ τοῦ ἀλληλοδιδασκτικοῦ καὶ νὰ παραδοθῶσιν εἰς τὸ Ἑλληνικὸν Σχολεῖον, καὶ πάντοτε διὰ τῆς προβιβάσεως ὁ εἰς τὸ Ἑλληνικὸν Σχολεῖον ἀριθμὸς ν' αὐξάνη ὄχι νὰ ἐλαττοῦται ἐξ ἐναντίας ἐνταῦθα παντάπασιν τὰ ἐναντία φαίνονται. Αἰτία ὅμως εἰκαστικὴ πιθανὴ καὶ θετικὴ εἶνε αὕτη: Εἰς τὰ ὄντα τῶν πατριωτῶν μας κατ' ἀρχὰς ἢ φήμη τῶν Ἑλληνικῶν Σχολείων βοῶσα ἀφύπνησεν αὐτοὺς καὶ παρεκίνησεν εἰς ἀνέγερσιν Σχολείου, ἢ ἡ φήμη ἀλληλοδιδασκτικῶν κατὰ τὴν φαντασίαν ὅμως αὐτῶν δὲν συνέβη, ἀλλὰ κατὰ τὴν ὁποῖαν ἔλαβον γνώμην ἀπὸ σοφωτέρους ἐπειδὴ ὅμως ὅλος δι' ὄλου παρ' ἐλπίδα ἔβλεπον, ὅτι οἱ κ. κ. ἀλληλοδιδάσκαλοι τῶν παρημέλων καὶ ἐμάκρυνον τὸ ζήτημάτων, πολλοὶ ἀπέσυρον τὰ τέκνα τῶν ἀπὸ τοῦ ἀλληλοδιδασκτικοῦ καὶ τὰ κατέπαυσαν, τελευταῖον δὲ πλειότεροι συμφωνήσαντες καὶ συμβουλευθέντες ἔκριναν, ὅτι ἀναγκαῖον καὶ συμφέρον εἶνε ἡ συνεδρίασις δευτέρου διδασκάλου, Ἑλληνικοῦ, καὶ ἐπραγματοποιήθη ἡ γνώμη αὕτη, ἀλλὰ καὶ οἱ ἀπλοῖ καὶ ἀγράμματοι Στενημαχιῶται ἔκρινον οὕτω, οἱ κ. διδάσκαλοι ὅμως δὲν συνησθάνοντο, ὅτι κατὰ τὸν σκοπὸν τούτων τῶν ἀνθρώπων εἶνε ἀναγκαῖα ἡ ἐξέτασις, καὶ ἡ ἀπὸ τῆς μιᾶς εἰς ἄλλην Σχολὴν προβιβάσις ἱκανῶν μαθητῶν καὶ τοῦτο εἶνε τὸ αἷτιον, ὥστε ἐπὶ τοῦ τελευταίου ἔτους τοῦ Δαλίδου νὰ μείνη μία μόνη κλάσις εἰς τὸ Ἑλλ. Σχολεῖον, καὶ ἐὰν διετηρεῖτο ἐν ἀκόμῃ ἔτος, εἰς τὸ ὁποῖον βέβαια καὶ αὕτη ἤθελε παύσει καὶ τὸ Ἑλλ. Σχολεῖον καὶ μείνη μόνον τὸ ἀλληλοδιδασκτικόν, ὡς καὶ πρότερον. Τοιαῦτα συνέβησαν ἐπὶ τῆς δευτέρας περιόδου τῶν πρακτικῶν τοῦ Σχολείου μας: ἡ δὲ περίοδος αὕτη εἶνε εἰς τὰ πρακτικὰ μας ὡς ὁ μεσαιῶν εἰς τὴν Γενικὴν Ἱστορίαν, ἀπὸ ζοφερώτατον σκότος ἐπικαλυπτομένη. Εἰς μάτην ὁ Κωνσταντῖνος Καλαμάντης ἠγωνίζετο κατὰ τούτων, καὶ ἤθελε ν' ἀνοίξῃ τοὺς ὀφθαλμοὺς αὐτῶν εἰς τὸ νὰ γνωρίσωσιν, ὅτι τὸν νεώτατον ἐν τῇ Γενικῇ Ἱστορίᾳ καὶ τῶν φώτων καὶ παιδείας αἰῶνα διατρέχουσι διότι ἐλάλει εἰς ὄντα κωφῶν, ἀλλ' εἰς τὴν ἐπομένῃν περίοδον ἤρχισε νὰ ζυγίζηται πᾶσα λέξις καὶ πᾶν Καλαμάντειον φρόνημα.

ΠΕΡΙΟΔΟΣ Γ'.

Εἰσαγωγή

Ἡ περίοδος αὕτη ἐκτείνεται ἀπὸ τῆς μεταρρυθμίσεως τοῦ Σχολείου καὶ ἐφεξῆς. Τὰ κατὰ ταύτην δὲ τὴν περίοδον γεγονότα εἶνε τὰ περιεργότερα εἰς τὰ πρακτικὰ τῆς Σχολῆς μας, καὶ λόγου τινὸς ἄξια.

Ἡ ἀναληθία καὶ στάσιμος τῶν διδασκάλων κατάστασις, καὶ ἡ ἐκ ταύτης δυστυχῆς τοῦ Σχολείου θέσις ἐκίνει καὶ διεφθέγγει τὴν ἀειθαλή τῶν ἐφόρων φιλοτιμίαν καὶ ἄοκνον περὶ τὴν πρόοδον τοῦ Σχολείου. πρόνοιαν, ὥστε δὲν ἐπιτρέπει ποσῶς εἰς αὐτοὺς τὸ ν' ἀδιαφορῶσι καὶ ν' ἀμεριμνῶσι περὶ τῆς τοιαύτης ἢ τοιαύτης θέσεως αὐτοῦ. Ὅθεν ἀνεκομβώθησαν πρὸς ἀναζητήσιν διδασκάλου δυναμένου καὶ θέλοντος τὴν πρόοδον.

Τὴν 10 Ὀκτωβρίου 1848 φθάνει νέος διδάσκαλος ὀνομαζόμενος Κωνσταντῖνος Σαϊτίδης ἐκ Περιστερᾶς, εἰς τὸν ὅποιον χρεωστεῖται ἡ ἐσωτερικὴ μεταρρυθμίσις τοῦ Σχολείου, ἡ φανεῖσα μικρὰ πρόοδος καὶ ἡ προσδοκωμένη μεγαλυτέρα· διότι αὐτὸς ἔθετο τὴν βάσιν, οὕτως εἰπεῖν, καὶ ἔδωκε πρῶτος νύξιν τινὰ προόδου. Ναί! διότι ὁ ὄλως ἀφωσιωμένος εἰς τὴν πρόοδον οὗτος διδάσκαλος, καλῶς γνωρίζων, ὅτι προσὸν ἀναγκαιότατον πρὸς ἐπιτυχίαν τοῦ σκοπομένου, αὐτῆς τῆς προόδου, εἶνε ἡ διπλωματικὴ συμμόρφωσις τοῦ θέλοντος νὰ ὠφελήσῃ πρὸς τὸ κοινὸν πνεῦμα, καὶ ὅτι ὁ ἐπιχειρῶν τὴν μόρφωσιν νεολαίας, μᾶλλον δὲ ὀλοκλήρου Κοινοτήτος, ἀνάγκη νὰ ἐγχαράξῃ ὀρθὰ φρονήματα εἰς τὴν ψυχὴν αὐτῆς, καθόλου δὲν ἀπεμακρύνθη οὗτος ἀπὸ τούτων· ἀλλ' ἐξετέλει μάλιστα ταῦτα ἐντελέστατα, καὶ οὐκ εἰς μακρὰν ἤξειώθη κατὰ τὴν ἐπιθυμίαν του νὰ βλέπῃ μαθητὰς κοσμουμένους μὲ ὀρθὰ φρονήματα καὶ γενναῖα ἔθνηκα αἰσθήματα.

Τώρα οἱ περισσότεροι ἐνασπάζονται τοὺς λόγους τοῦ φιλέλληρος Κ. Καλαμάντου ὡς χρυσᾶ ἔπη, ἤρχισεν ἡ συλλογὴ ἀρχαιοτήτων τινῶν, ὅσας ἐφείσθη ὁ πανδαμάτωρ χρόνος, τώρα ἤρχισεν ἡ φιλολογικὴ, οὕτως εἰπεῖν, ἐξέτασις τῆς Στενημαχιώτιδος διαλέκτου, τώρα ἡ μεγαλαύχησις ἐπὶ τῇ Ἑλληνικῇ αὐτῶν καταγωγῇ, ἀμιλλα εὐγενῆς εἰς τὸ νὰ φανῶσι τῶν εὐκλεῶν προγόνων τῶν ἄξιοι ἀπόγονοι, τώρα ἡ φήμη τοῦ σχολείου μας διακωδωνιζομένη συνάγει ἐξωτερικὰς φιλογενῶν καὶ φιλομούσων πατριωτῶν συνδρομὰς καὶ βιβλιοθήκη ἐκ τούτων προσέτι συσταίνεται, τώρα μάλιστα καὶ ἡ καλὴ καὶ εἰς πρόοδον συντελεστικὴ συνήθεια τῶν ἐξετάσεων καθιερωθεῖσα ἐξακολουθεῖται μετὰ θριάμβου.

Ταύτης δὲ τῆς θαυμασίας ἐντὸς ὀλίγου φανεῖσης προόδου καὶ μεταρρυθμίσεως συμφάνως ὁμολογεῖται, ὅτι ἄμεσος αἴτιος εἶνε κατὰ τὸ πλεῖστον μέρος ὁ κ. Κ. Σαϊτίδης.

Ταῦτα δὲ ἅπαντα θέλει βεβαιώσῃ ἡ ἐκθεσις τῶν πραγμάτων.

Ἄμα ἐμβήκεν εἰς τὸ σχολεῖόν μας καὶ παρεδέχθη τοὺς παρὰ τῶ προκατόχῳ αὐτοῦ μαθητὰς, ἑπτὰ μὲν μόλις εἰδότες τὴν κλίσιν ὀνομάτων καὶ ῥημάτων, δώδεκα δὲ ἤδη ἐμβάντας εἰς τὴν θεωρίαν τῶν εἰκοσιτεσσάρων γραμμῶν διέταξε καὶ ὠδήγησαν αὐτοὺς τοὺς νέους νὰ προετοιμασθῶσιν εἰς τὰ ὑπὸ τοῦ Δαλίδου παραδοθέντα εἰς αὐτοὺς μαθήματα· μετὰ ἡβδομαδιαίαν δὲ προετοιμασίαν εἰς γενικὴν ἐξέτασιν ἐξητάσθησαν. . . .

Ἐγγαί, περὶ μελούσης προόδου καὶ βελτιώσεως τοῦ σχολείου ἀνεγερθεῖσαι ἐκ τοῦ μέσου τοῦ ἀκροατηρίου ἔδωκαν τὸ πέρασ εἰς τὰς ταπεινάς καὶ μηδενὸς λόγου ἀξίας ἐξετάσεις.

Ἀναλαβὸν λοιπὸν οὕτω τὰς δύο ταύτας κλάσεις ὁ κ. Σαϊτίδης ἐπαρουσίασε καὶ τὸ διάγραμμα, περιέχον τὰ κατὰ τὴν πρώτην ἑξαμηνίαν παραδοθησόμενα ἀπλούστατα μαθήματα, ὡς ἑξῆς: εἰς τὴν πρώτην ἢ ἀνωτέραν Ἰστορίαν, ἀριθμητικὴν, γεωγραφίαν πολιτικὴν, ἑλλ. μάθημα, γνώμας τινὰς τῶν παλαιῶν, ἔπειτα δὲ τὴν πρὸς Δημόνικον παραίνεσιν τοῦ Ἰσοκράτους, εἰς τὰ ὁποῖα καλῶς καὶ μετὰ τῆς ἀνηκούσης εἰς τὰς δανάμεις τῶν μαθητῶν ἐντελείας καὶ ἀναπτύξεως τοῦ διδασκάλου παραδοθέντες, καλῶς καὶ εὐστόχως ἀπεκρίθησαν εἰς τὴν κατὰ τὸν Μάϊον τοῦ 1849 γενομένην ἐξέτασιν, ἣτις θαυμασιώτατα καὶ τῶν μαθητῶν τὸν ζῆλον καὶ φιλοτιμίαν ἀνεξωπύρωσε καὶ τῶν προϊσταμένων τὴν προθυμίαν ἠΐξησε καὶ ἔδωκε κατὰ τινὰ τρόπον ἐλπίδας χρηστὰς περὶ μελλούσης βελτιώσεως τοῦ σχολείου.

Μετὰ μίαν ἐβδομάδα καὶ εἰς τὴν ἀλληλοδιδασκτικὴν σχολὴν ἔγειναν ἐξετάσεις, εἰς τὰς ὁποίας προανεβιβάσθησαν μαθηταὶ τινες, καὶ οὕτως αἱ εἰς τὴν ἑλλ. σχολὴν κλάσεις τρεῖς ἔγειναν, εἰς τὰς ὁποίας, διὰ τὸ μὴ πολυλογῶμεν, διωρίσθησαν ἐν διαγράμματι τῆς ἐπομένης ἑξαμηνίας τὰ μαθήματα εἰς τὴν ἀνωτέραν, σύντομος ἐπιτομὴ Λογικῆς Κούμα, συνέχεια γεωγραφίας καὶ ἀριθμητικῆς, συντακτικὸν Πιτζιπίου, ἀνάγνωσις εἰς τὸν Κέβητος Θηβαίου Πίνακα, καὶ Ἑλλ. μάθημα τὸν περὶ βασιλείας τοῦ Ἰσοκράτους λόγον· εἰς τὴν νεωτέραν διετάχθησαν ταῦτα ἑλλ. μάθημα οἱ νεκρικοὶ διάλογοι, ἱερὰ ἱστορία καὶ ἀριθμητικὴ ἢ δὲ ἐσχάτη ἐμβῆκεν εἰς τὴν θεωρίαν τῆς γραμματικῆς.

Ἄλλ' ὁ καιρὸς ταχέως παρέρχεται καὶ συγκροτεῖται πάλιν γενικὴ ἐξέτασις μετὰ παρατάξεως μεγαλυτέρας καὶ λαμπροτέρας κισσόφυλλα καὶ ἄλλα τοῦ φθινοπώρου βλαστήματα διεκόσμου τὰς θύρας τῆς σχολῆς καὶ τὰς κεφαλὰς τῶν ἐξεταστῶν μας ἔστεφον καὶ ὡς πρασίνη γλόη ἐκαλλώπιζον τὸ ἔδαφος, τοὺς τοίχους ἀκόμη τῆς παραδόσεώς μας ἠντρεπίζον σοφαὶ τῶν σοφῶν προγόνων μας γνῶμαι ἠθικαί, προσσηρημέναι ἄνωθεν τῶν θιρῶν καὶ ἀφελέστατον ποιητικὸν ἐπίγραμμα ἐπὶ τοῦ δεξιοῦ τοίχου τῆς μεγάλης παραδόσεως, πόνημα τοῦ διδασκάλου μας Κ. Σαϊτίδου, δεικνύει τὴν Ἑλλ. καταγωγὴν κυρίως τῶν Στενημαχιωτῶν κ.τ.λ. τὸ ὁποῖον παρειαγόμεν ἐνταῦθα.

Κ' εἰς τοῦ κόσμου τάκτρα ἂν τὸν Ἑλληνα ἢ τύχη ὄξει

Ἔδ' ἐκεῖ τὸν μέγαν νοῦν του θαυμασιῶς θ' ἀναδείξει

Ἰατὶ ἔχει κληρουχίαν τῶν προγόνων τὴν Σοφίαν

Καὶ Ἀπόλλων καὶ αἱ Μοῦσαι τὸν χαρίζουν τὴν φιλίαν.

Κ' οἱ ἰδικοὶ μας προπάτορες σὰν ἀφῆκαν τὴν πατρίδα,
 Ἰῶν χαρίτων τὴν ἐστίαν, ἄχ τὴν γῆν τὴν Ἑλληνίδα,
 Ἰὰ τὸν Ἄσπρον τὸν φρονέα, καὶ παντοίας δυστυχίας,
 Ὅλα ὅλα φεῦ πανώλη τῆς πατρίου εὐνομίας,
 Ἐδῶ εἶπαν μὲ στενὴν μάχην βαρβάρους νὰ ἐξώσουν
 Καὶ ἐκ ταύτης τὸν ΣΤΕΝΗΜΑΧΟΝ ἐξῆς νὰ στερεώσουν.
 Καὶ ἀφοῦ εἶδαν ν' ἀναβλύξῃ Πιερία ἐκεῖ πάλιν
 Μετὰ τόσων σκοτισμένων πολλῶν χρόνων δεινὴν πάλιν
 Συγκινοῦνται νὰ συνδράμουν μὲ χαρὰν τῶν οἱ πατέρες.
 Ὡ τὰς Μούσας νὰ καλέσουν καὶ αὐταὶ μας αἱ μητέρες,
 Ὅμογνώμως καὶ μὲ ζῆλον ἐξῆς νὰ καθιδρῶνουν
 Καὶ μὲ ὄρκον τὰγαθὰ τῶν εἰς αὐτὰς νάφιερῶνουν
 Ἄνεγείρουν εὐθὺς πλέον λαμπρὸν τοῦτο τὸ σχολεῖον
 Ν' ἀποδείξουν ὅτι τρέχουν τὸ ἀρχαῖον μεγαλεῖον

Ὡ πανύμνητε Σοφία
 Ἰῶν καλῶν πηγῆ πλουσία
 Τήρει τοῦτο τὸ σχολεῖον
 Ὡς τὸν οἶκόν σου τὸν θεῖον

Τῆς 1α' Ὀκτωβρίου 1849.

Στενημάχῳ.

Τὰ μαθήματα τῆς τρίτης ἑξαμηνίας κατεγράφησαν ὡς ἐξῆς: Εἰς τὴν ἀνωτέραν κλάσιν. Ἰερὰ κατήχησις, σύντομος ἠθικὴ φιλοσοφία τοῦ Κούμα, συντακτικὸν Ἀσωπίου Ἑλλ. μάθημα ἐκ τῶν ἀπομνημονευμάτων τοῦ Ξενοφῶντος, καὶ ἠθικὰ γυμνάσματα εἰς τὴν σημερινὴν διάλεκτον.

Περὶ τὰ μέσα τῆς ἑξαμηνίας ταύτης ὁ Ἀλληλοδιδάκτης Κ. Θεόδωρος ἄφησε κενὴν τὴν θέσιν του, τὴν ὁποίαν πρὸς τὸ παρὸν ἀνέλαβε μαθητὴς τις τῆς ἀνωτέρας κλάσεως ἐπὶ τρεῖς μῆνας Θεαγένης καλούμενος 1).

ΑΝΑΓΛΥΦΟΝ ΤΟΥ ΑΡΧΙΣΤΡΑΤΗΓΟΥ ΜΙΧΑΗΛ

Ἐν τῇ περιφερείᾳ «Ποῦτ—Βιράν» 25 χιλίωμ. Β. Α. τῆς Κομοτινῆς εὐρέθῃ ἀνάγλυφον ἀποσταλὲν πρὸ τινῶν ἡμερῶν παρὰ τοῦ κ. Ν. Τσίπουρα Συνταγματάρχου, ἐκκληροῦντος χρεὴ Μεράρχου ἐν τῇ ἐνταῦθα XII Μεραρχίᾳ πρὸς τὸν ἔφορον ἀρχαιοτήτων ἐν Θεσσαλονίκῃ κ. Ε. Πελεκίδην διὰ τὸ Βυζαντινὸν Μουσεῖον.

Τὸ ἀνάγλυφον παριστᾷ ἐπὶ πλακῶς 0.65×0.65 εἰκόνα ἀγγέλου ἔχοντος ξίφος καὶ ἴσταμένου ἐπὶ τοῦ χεῖλους κρημοῦ εἰς σάσιν ἀμυνομένου. Ἄνωθι τῆς κεφαλῆς αὐτοῦ ἔχει τὰ δύο κεφαλαῖα ἑλληνικῆ γράμματι ΧΡ, ὀπισθεν δ' αὐτοῦ καὶ εἰς τὸ βάθος τῆς εἰκόνης σύμπλεγμα οἰκοδομῶν ἐκτισμένων ἐπὶ ἀποτόμου βράχου.

Περὶ τῆς παραστάσεως καὶ τῆς χρονολογίας τοῦ ἀναγλύφου δὲν δύναται τις νομίζω

Ἀνάγλυφον τοῦ Ἀρχιστρατήγου Μιχαήλ

ν' ἀποφανθῆ μετὰ θετικότητος. Πιθανώτερον φαίνεται ὅτι τὰ μὲν γράμματα συμβολίζουσι τὴν λέξιν Χερουβίμ. ὅτι ἡ εἰκὼν παριστᾷ τὸν Ἀρχιστράτηγον Μιχαήλ καὶ εἶναι ἀντίγραφον τῆς γνωστῆς παραστάσεως τοῦ ἐν Χώναις (Κολασσαῖς) τῆς Φρυγίας γενομένου παρὰ τοῦ Ἀρχαγγέλου Μιχαήλ θαύματος, τὸ δὲ σύμπλεγμα τῶν οἰκοδομῶν ὅτι παριστᾷ Μοῆσιν μετὰ τῶν ἐξαρτημάτων αὐτῆς.

Ἡ χρονολογία τοῦ ἀναγλύφου τεχνικῶς ἐξεταζομένου δὲν δύναται πάντως νὰ εἶναι

παιλαιότερα τοῦ ΙΔ'. αἰῶνος πρὸς τὴν ὁποίαν συμπίπτει ἡ ἀναγέννησις τῆς τέχνης ἐν τῷ Βυζαντίῳ.

Ὅσον ὅμως ἀφορᾷ εἰς τὴν χρῆσιν αὐτοῦ δυνάμεθα μετὰ θετικότητος νὰ εἴπωμεν ὅτι πρόκειται περὶ εἰκόνας τοποθετημένης ὑπεράνω τῆς ἐξωτερικῆς θύρας Μοῆς, ὡς πολλαχοῦ εἴθισται, ἢ ὁποῖα ἐτιμᾶτο ἐπ' ὀνόματι τοῦ Ἀρχιστρατήγου καὶ ἢ ὁποῖα εἰκονίζετο εἰς τὸ βάθος τῆς εἰκόνας.

Ἄλλ' ὅ,τι ἐν τῷ προκειμένῳ σπουδαιότερον προβάλλει καὶ χρῆζει ἐξάρσεως εἶναι φρονῶ ὅτι τὸ ἀνάγλυφον τοῦτο, ὅπερ ἀναμφισβητήτως εἶναι προῦδ' ἑλληνικῆς διανοίας καὶ τέχνης καὶ ὑπὸ ἑλλήνων δι' ἑλληνικὴν Μοῆσιν ἐχρησιμοποιεῖτο, δύναται νὰ συναριθμηθῇ μετὰ τῶν ὀλίγων δυστυχῶς σωζομένων χριστιανικῶν καὶ ἑλληνικῶν μνημείων τῆς περιφερείας ταύτης.

Κομοτηνῇ 12 Φεβρουαρίου 1928

† Ὁ Μαρωνεῖας **ΑΝΘΙΜΟΣ**